Wiad. entomol.	**23** (3)	Poznań 2004

KRÓTKIE DONIESIENIA

SHORT COMMUNICATIONS

384. Współczesne dane o występowaniu w Polsce *Elater ferrugineus* LINNAEUS, 1758 (*Coleoptera*: *Elateridae*)

Curent data on the occurrence of *Elater ferrugineus* LINNAEUS, 1758 (*Coleoptera*: *Elateridae*) in Poland

KEY WORDS: *Coleoptera*, *Elateridae*, *Elater ferrugineus*, faunistics, Poland.

Elater ferrugineus L. (tęgosz rdzawy) to gatunek rzadko notowany w całym areale swego występowania. Należy do najokazalszych pod względem wielkości i ubarwienia, krajowych sprężykowatych. Występuje w czterech odmianach barwnych: z pokrywami i większą częścią przedplecza barwy ceglastoczerwonej (f. typ.), z ceglastoczerwonymi pokrywami i brunatnoczarnym przedpleczem (ab. *occitanicus*), z pokrywami i przedpleczem barwy brunatnoczarnej (ab. *morio*) oraz z czarnobrunatnymi pokrywami i ceglastoczerwonym przedpleczem (ab. *fumatus*). Jest gatunkiem saproksylobiontycznym – kilkuletni rozwój larwalny odbywa w dziuplach-próchnowiskach tworzących się w starych drzewach liściastych (dąb, buk, wierzba, lipa, topola i inne), zarówno w lasach, jak i różnego rodzaju zadrzewieniach o częstokroć antropogenicznym pochodzeniu (parki, aleje, pojedyncze drzewa rosnące wśród pól, itp.). Najczęściej spotykany jest w towarzystwie stadiów preimaginalnych próchnożernych *Scarabaeoidea*, w stosunku do których larwy jego wykazują drapieżnictwo. Stadium zimującym są tylko larwy. Przepoczwarczenie następuje wiosną, a wylęgłe na początku lata imagines prowadzą nocny tryb życia, w dzień przebywając w ukryciu. Niekiedy spotyka się je na soku wyciekającym z drzew i w pułapkach z przynętą (sfermentowane soki owocowe, wino, itp.); przylatują także do źródeł sztucznego światła. Skryty tryb życia imagines w znaczący sposób utrudnia odnajdywanie go w miejscach występowania, dlatego też najskuteczniejszą metodą odszukania omawianego gatunku jest wnikliwa penetracja mikrobiotopów potencjalnego rozwoju w celu odnalezienia larw – na tyle charakterystycznych, że stosunkowo łatwych do rozpoznania w terenie przy użyciu ręcznej lupy.

Większość danych o występowaniu *E. ferrugineus* na obszarze Polski, to dane historyczne dotyczące pierwszej połowy XX wieku i czasów wcześniejszych. Jego zanik na szeregu dawnych stanowisk, związany z postępującą redukcją ilości niezbędnych dla jego rozwoju mikrobiotopów, pozwala przypuszczać, że jest gatunkiem ustępującym. W związku z tym został umieszczony w kategorii gatunków narażonych (VU), w drugim wydaniu „Czerwonej Listy Zwierząt Ginących i Zagrożonych w Polsce" (PAWŁOWSKI i in. 2002: [W:] GŁOWACIŃSKI (red.): Inst. Ochr. Przyr. PAN, Kraków: 88-110), a także w będącym aktualnie w druku, drugim tomie „Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt" obejmującym bezkręgowce. W 2004 roku wprowadzono go również na listę gatunków objętych w Polsce ochroną prawną.

Przygotowując opracowanie dotyczące *E. ferrugineus* do wyżej wspomnianej „Polskiej Czerwonej Księgi Zwierząt", uwzględniliśmy na mapce obrazującej występowanie tego gatunku w Polsce, szereg stanowisk wcześniej nie publikowanych. Uznaliśmy zatem za celowe opublikowanie szczegółowych danych faunistycznych dotyczących tych stanowisk. Wszystkie wyszczególnione niżej okazy larw i imagines, za wyjątkiem jednego (co zostało zaznaczone) znajdują się w naszym zbiorze:

Pojezierze Pomorskie:

– rez. „Bielinek" (UTM: VU46), 10 IV 1988, obszerna dziupla-próchnowisko w stojącym pniu martwego, starego dębu, z otworem na wysokości ok. 2 m, próchno wypełniające dziuplę brunatne, dość wilgotne, bezpostaciowe, z dużą ilością odchodów próchnożernych *Scarabaeoidea*, 4 exx. (larwy) – z 3 larw wyhodowano imagines (f. typ.), leg. L. BUCHHOLZ; 19 VIII 1988, przyodziomkowe próchnowisko w żywym buku, próchno bezpostaciowe, niejednorodne pod względem wilgotności i barwy, 5 exx. (larwy) – z 2 larw wyhodowano imagines (f. typ.), leg L. BUCHHOLZ; 20 VIII 1988, „w próchnie buka", 2 exx. (larwy), leg. Z. CHUDZIK.

Nizina Wielkopolsko-Kujawska:

– rez. „Krajkowo" (XT38), 10 IX 1983, wypróchniała wewnątrz żywa osika, próchno bezpostaciowe, sypkie, barwy czarnobrunatnej, z larwami i odchodami próchnożernych *Scarabaeoidea*, 2 exx. (larwy) – z 1 larwy wyhodowano imago (ab. *occitanicus*), leg. L. BUCHHOLZ; 11 IX 1983, przyodziomkowa dziupla-próchnowisko w stojącej, uschniętej olszy, 1 ex. (larwa), leg. L. BUCHHOLZ; 8 X 1983, pod luźną korą powalonego pnia starego dębu, próchno ciemnobrunatne, bezpostaciowe, sypkie (pod nim próchno dość twarde, jasne, o częściowo zachowanej strukturze drewna), 1 ex. (larwa) – z larwy tej wyhodowano imago (f. typ.), leg. L. BUCHHOLZ; 16 IX 1984, oddz. 139j, przyziemna dziupla-próchnowisko w starym dębie, próchno brunatne, bezpostaciowe z fragmentami o częściowo zachowanej strukturze drewna, z niewielką ilością odchodów próchnożernych *Scarabaeoidea*, 1 ex. (larwa) – wyhodowano imago (f. typ.), leg. L. BUCHHOLZ; 13 XI 1986, to samo próchnowisko co powyżej, 2 exx. (larwy), leg. L. BUCHHOLZ; 18 V 1991, to samo próchnowisko co powyżej, 1 ex. (larwa) – wyhodowano imago (f. typ.), leg. L. BUCHHOLZ et D. IWAN;

– Czeszewo vic., leśnictwo Warta, (XT78), 9 V 1993, las gospodarczy z podrostem dębowym i dość rzadko rozmieszczonymi starymi dębami, w pobliżu lewego brzegu rzeki Warty, wysypane na ziemię próchno ze ściętego minionej zimy starego, martwego dębu z próchnowiskiem, próchno bezpostaciowe, sypkie, brunatne, z fragmentami o częściowo zachowanej strukturze drewna oraz odchodami i larwami próchnożernych *Scarabaeoidea*, 3 exx. (larwy) – z 2 larw wyhodowano imagines (ab. *occitanicus*), leg. L. BUCHHOLZ;

– Ciechocinek (CD56), 20 VII 1985, 1 ex. (f. typ.), leg. K. MAJCHER, coll. Katedra Ochrony Lasu i Ekologii SGGW – Warszawa (ex coll. L. BUCHHOLZ et M. OSSOWSKA).

Nizina Mazowiecka:

– Czersk (EC15), VI/VII 1974, 1 ex. (ab. *occitanicus*), leg. P. KOWALSKI.

Puszcza Białowieska:

– Nadleśnictwo Białowieża (FD84), oddz. 311B (przy „Narewkowskiej Drodze"), 11 X 1994, leżący w rowie przydrożnym pień ściętego starego dębu z obszernym próchnowiskiem wewnętrznym, próchno brunatne, bezpostaciowe (przy ścianach próchnowiska z częściowo zachowaną strukturą drewna), 9 exx. (larwy młodszych stadiów), leg. L. BUCHHOLZ et M. OSSOWSKA;

– Białowieski Park Narodowy (FD94), oddz. 369F (obszar ochrony ścisłej), 20 X 1995, grąd, stara lipa z wewnętrznym próchnowiskiem „rurowym" (próchnowisko stało się dostępne w wyniku złamania się drzewa), próchno bezpostaciowe, czarnobrunatne, wilgotne, 3 exx. (larwy) – z 1 larwy wyhodowano imago (ab. *occitanicus*), leg. L. BUCHHOLZ et M. OSSOWSKA.

Wyżyna Krakowsko-Wieluńska:

– rez. „Bukowica" ad Wygiełzów (CA84), 6–29 VII 2001, w wiszącej pułapce z czerwonym winem, 1 ex. (ab. *occitanicus*), leg. J. MICHALCEWICZ.

Bardzo istotną informacją przy analizie zmian zachodzących w faunie danego obszaru jest data (lub przynajmniej okres) stwierdzenia tam poszczególnych gatunków (w szczegól-

ności uznanych za zagrożone lub ustępujące). Niestety oryginalne dane faunistyczne dotyczące *E. ferrugineus* zamieszczone w „Katalogu fauny Polski" (BURAKOWSKI i in. 1985: Kat. Fauny Pol., Warszawa, XXIII, **10**: 1-401) takiej informacji są pozbawione. Dzięki informacji uzyskanej przed kilku laty od dr Bolesława BURAKOWSKIEGO, uzupełniamy tę lukę:

– Nizina Mazowiecka: Warszawa - Bielany (DC99), 25 VI 1954, 9 II 1958, 20 II 1958, 2 VII 1958, 28 XII 1958, 1 IV 1963, 23 IV 1970, 3 V 1977, 1 I 1999; Warszawa - Park Agrykola (EC08), 2 III 1959.
– Śląsk Górny: Murcki ad Katowice (CA56), 30 III 1962.
– Wyżyna Małopolska: Dwikozy ad Sandomierz (EB52), 21 V 1955; Busko-Zdrój (DA79), VII 1961.
– Nizina Sandomierska: Łańcut (EA84), 27 VII 1967.

Przekazaną nam informację B. BURAKOWSKI opatrzył następującym komentarzem: „Wszystkie dane oparte są na okazach larw zbieranych przeze mnie osobiście, z większości wyhodowano imagines".

Lech BUCHHOLZ, Ojcowski PN, Ojców
Małgorzata OSSOWSKA, Wydz. Leśny AR, Kraków

385. *Aleochara spissicornis* ERICHSON, 1839 (*Coleoptera*: *Staphylinidae*) na Wyżynie Lubelskiej

Aleochara spissicornis ERICHSON, 1839 (*Coleoptera*: *Staphylinidae*) in the Lublin Upland (SE Poland)

KEY WORDS: *Coleoptera*, *Staphylinidae*, *Aleochara spissicornis*, faunistics, SE Poland.

Aleochara spissicornis ER. to gatunek o niewielkim areale występowania, ograniczonym do środkowej części Europy, południowej Szwecji, Kaukazu i Turkiestanu. Wszędzie rzadko i pojedynczo łowiony. W Polsce dotychczas znany zaledwie z dwu stanowisk, znajdujących się na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej i w Beskidzie Wschodnim, przy czym od wielu lat nie notowany. Ostatnio stwierdzono jego występowanie w południowo-wschodniej części kraju:

– Wyżyna Lublelska: Nadwieprzański Park Krajobrazwy, Ciechanki Łańcuchowskie (FB37), 6 V 2003 – 2 exx., 2 VI 2003 – 1 ex., chrząszcze złowiono do pułapek Barbera, na lessowym zboczu kserotermicznym, o wystawie południowej (kąt nachylenia 40–50°), z dominującymi zespołami roślinnymi *Origano-Brachypodietum pinnati* oraz *Thalictro-Salvietum pratensis*. Zbocze stanowi wschodnią krawędź, rozległej na tym odcinku (szerokości 1–1,5 km), pradoliny Wieprza.

Wymieniany jako thermophil i phytodetriticol. Zasiedla miejsca ciepłe i nasłonecznione, jak zbocza kserotermiczne i otwarte tereny piaszczyste, gdzie można spotkać tego kusaka w trawie, gnijących szczątkach roślinnych oraz w gniazdach mrówki *Tetramorum caespitum* (L.) i norach lisów. W ostatnich latach łowiony (VII–IX 1999, 5 exx.) również w zbiorowisku roślinności kserotermicznej na terenie Niemiec, razem z *Aleochara bellonata* KRÁSA, 1922 – innym, blisko spokrewnionym i bardzo podobnym do *A. spissicornis* taksonem (WENZEL 2001: Coleo, **2**: 32-34). *A. spissicornis* umieszczono na „Czerwonej Liście" fauny Szwecji, z kategorią zagrożenia „VU", czyli umiarkowanie zagrożony, inaczej mówiąc narażony. Ze